

Zdravka Martinić-Jerčić, Dubravka Matković,
Tonći Maleš

Osvrt na promjene koje donose predmetni kurikulumi klasičnih jezika

Klasični su jezici sigurno među najplemenitijim predmetima koji se uče u hrvatskim školama jer za većinu stvari ključ za otvaranje vrata spoznaje možemo pronaći u njima. Tu posebno mjesto ima grčki jezik, koji kao jezik bogova i junaka, filozofa i historiografa, teologa i znanstvenika, pjesnika i dramatičara uvijek ostaje pomalo tajan za one koji se njime bave. S druge pak strane latinski kao drugo lice istog novčića je u tri tisuće godina životnoga vijeka od idioma malog plemena u jednoj od mnogobrojnih pokrajina na Apeninskom poluotoku postao jezik gospodara svijeta, zablistao kao jezik pjesništva i britke filozofske misli, uzdignuo se prema nebesima u liturgijskim obrascima i himnama. Posrnuo je zatim, u padu velikoga Carstva, ali je, kao rijetko koji ikad, preživio smrt vlastitoga naroda, iz gliba nepismenosti izveo beskrajni niz barbarskih plemena i naposljetku se sakrio, visok i nedostižan, u knjige umnika.

Osobito moramo cijeniti privilegiju i povlasticu da je na tlu koje danas nazivamo Republika Hrvatska prvi učitelj prvom učeniku progovorio grčkim jezikom. Stoga se imamo pravo ponositi tradicijom školstva koja traje točno dvije tisuće i dvije godine. I tu nam preciznost u datiranju omogućuje upravo natpis na grčkom jeziku. Dobar je dio svoga plemenitoga života i latinski proveo na tlu današnje Hrvatske. Svjedoče to silni i prelijepi ostaci rimske civilizacije diljem naše domovine, k tomu i činjenica da je službenim jezikom Hrvata bio do polovice 19. stoljeća. Osobita mu je zasluga što nam je od dominikanskog sveučilišta u Zadru preko Klasične gimnazije u Zagrebu do danas darovao obrazovanje i držao nas i mišlju i djelom velikana čvrsto u tijekovima europske misli i civilizacije.

Danas se ta dva plemenita predmeta nalaze pred pitanjem, mogu li biti aktualni i djeci 21. stoljeća ponuditi uvid i poznavanje prošloga, bolje razumijevanje današnjega i uspješnije oblikovanje budućega.

Nesumnjivo je to moguće, ukoliko se upustimo u avanturu ponovnog otkrivanja svega što nam ti plemeniti predmeti imaju za ponuditi, a zadaća je učitelja, nastavnika i profesora tu neprocjenjivu baštinu predati još mnogim generacijama u nasljeđe.

Temelj i izvor svih naših spoznaja o klasičnim jezicima i svijetu koji prenose nalazi se u tekstu i zato je i u predmetnim kurikulumima centralno mjesto dano tekstu. On je donositelj informacije i spoznaje i iz njega se izvode svi spoznajni alati koji služe ostvarenju ishoda u svim domenama.

Jezična pismenost će pružiti alate za očitavanje ideja, iskustvo teksta i komunikacija omogućit će razumijevanje, a civilizacija i baština povezivanje i prepoznavanje svih ideja sadržanih u tekstu ne samo u okviru antičkog svijeta, nego i u povijesnim, civilizacijskim i suvremenim okvirima. Tako će na kraju ukupnog procesa učenja i poučavanja učenici sa sobom ponijeti cjelovitu sliku svijeta čiji smo baštinici i tako postati cjeloviti i bolji ljudi.

Predmetni kurikulumi klasičnih jezika konceptualno su drugačiji od dosadašnjih nastavnih planova i programa te im tako treba i pristupiti. Kurikulum je prema definiciji osmišljen, sustavan i skladno uređen način planiranja, izvedbe i vrednovanja odgojno-obrazovnog procesa, a kurikularnim dokumentima se ne propisuju sadržaji koje učitelj mora obraditi u pojedinoj godini učenja i poučavanja, već se određuju odgojno-obrazovni ishodi koje učenik treba ostvariti na kraju pojedine godine ili ciklusa učenja i poučavanja.

Dosadašnji su nastavni planovi i programi propisivali sadržaje koje su učenici morali tijekom godine usvojiti, a okosnica svake nastavne jedinice u predmetima Latinski jezik i Grčki jezik tradicionalno su bili gramatički sadržaji. Tako su i nastavnici svoje poučavanje i vrednovanje uglavnom temeljili na provjeri gramatičkih sadržaja u obliku testova ili usmenog ispitivanja paradigmi i iznimaka. Većina nastavnika je ocjene iz tog segmenta poučavanja smatrala i najvažnijim dijelom vrednovanja nastavnog procesa.

Mada već dugo godina postoji želja da se poučavanje klasičnih jezika koncentrira više na tekst i njegov sadržaj, u praksi je vidljivo da su se samo malobrojni nastavnici uspjeli „oteti” pretjeranom gramatiziranju. Tako bismo taj tip učenja i poučavanja s pravom mogli nazvati tradicionalnim pristupom.

Suvremene teorije učenja i poučavanja stavljaju učenika u središte učenja i zapravo time u središte pozornosti stavljaju proces učenja. Sam ishod sata zapravo ne bi trebao biti znanje nego učenje, jer samo se tako dolazi do trajnog znanja i izbjegava učenje zbog ocjene ili ispita. Novim bismo strategijama učenja i poučavanja trebali fokus procesa odmaknuti od učitelja i okrenuti prema učeniku. Prema nekim preporukama idealan bi omjer usmjerenosti bio 80:20. Znači da bi na nekom nastavnom satu učenici 80% vremena trebali biti angažirani, raditi i aktivno učiti, a samo 20% vremena učitelj bi trebao davati upute, predavati, ispravljati pogreške, objašnjavati ili rješavati nedoumice.

U tradiciji poučavanja klasičnih jezika možemo danas govoriti o tri pristupa, to su: gramatičko-prijevodni pristup, pristup utemeljen na razumijevanju teksta i komunikacijski pristup. Mada se radi o tri različita pristupa poučavanju, svi imaju isti cilj – tečno čitanje izvornog klasičnog ili postklasičnog teksta pisanog na klasičnom jeziku s razumijevanjem smisla, konteksta i poruke koju taj tekst prenosi. Predmetni kurikulumi klasičnih jezika ne propisuju pristup učenju i poučavanju, no ipak može se reći da zagovaraju pristup temeljen na razumijevanju teksta, jer je konstantna pre-

poruka i u početnom učenju da tekst ne bude u funkciji gramatike, nego gramatika u funkciji teksta.

Novo je, dakle, da bismo svoje poučavanje ponajprije morali temeljiti na postizanju krajnjeg cilja poučavanja klasičnih jezika oko kojega se svi nastavnici klasičnih jezika nedvojbeno slažu, a to je razumijevanje teksta. To zapravo znači da bi nam tekst koji koristimo u procesu poučavanja trebao biti okosnica kroz koju ćemo provlačiti sve domene kurikuluma i njihove sastavnice. Osim toga to znači da tekst ne smijemo birati prema gramatičkoj temi sata ili cjeline niti ga prilagođavati toj gramatičkoj temi do krajnosti, nego ga moramo birati i prilagođavati prema poruci ili sadržaju koje nam prenosi i time oslikava civilizaciju koju želimo približiti svojim učenicima.

Možda se zato može činiti da kurikulumi zagovaraju zanemarivanje gramatike ili šalju poruku da ona nije važna. Naravno da je važna, ali nije najvažnija. Naravno da je naš cilj i dalje poučavati jezik jer jedino jezikom možemo doći do razumijevanja teksta. Valja ipak imati na umu da učenik koji zna bez greške deklinirati ili konjugirati neku riječ ne razumije uvijek tekst koji je pročitao, da učenici često ne razumiju zašto bi učili paradigme bez smisla, a o tome da oni zapravo ne razumiju tekst kao takav bez obzira na jezik na kojem je napisan često se raspravljalo na stručnim skupovima proteklih godina. Možda je vrijeme da se promijeni paradigma gramatika – riječi – tekst i obrne u tekst – riječi – gramatika i zapravo dopusti svim segmentima našeg predmeta da dođu do jednakog izražaja.

Jedna je od tužnijih činjenica da često naši učenici završe školovanje, a da nisu svjesni da žive u zemlji koja je bila dio razvoja i tradicije antičke civilizacije i kulture od grčkog perioda do 19. st. Teme vezane uz antičku baštinu mogu se obrađivati u raznim projektima (od jednog školskog sata do cjelogodišnjeg projekta), mogu biti istraživački rad pojedinaca ili grupe, mogu biti temelj osmišljavanja raznih igara, leksikona, albuma i sl., a prečesto su potpuno marginalizirane iz raznih razloga, od financijskih do organizacijskih. Kurikularna reforma trebala bi donijeti pomake u tim segmentima, ali ništa se neće dogoditi preko noći i za sve će trebati puno truda, prilagodbe, vremena i ponajviše dobre volje. Projektno planiranje i projektna nastava do sada su bili jedan od najmanje zastupljenih načina rada u poučavanju klasičnih jezika u većini škola. Međutim, upravo projekti mogu pružiti nužno osvježanje, relaksaciju i dinamičnost nastavi. Naime, ako gramatika služi za razumijevanje teksta, vokabular za očitavanje značenja, razumijevanje omogućava komunikaciju kroz vrijeme, komunikacija stvara spoznaju, spoznaja onda poziva na kontekstualizaciju. Na kraju tog spoznajnog lanca nalazi se refleksija o spoznatome za koju bi najbolje bilo da završi u preradi sadržaja u iskustvo, a za to će najbolje poslužiti projektna nastava.

Među novinama koje uvode novi kurikulumi je i značajni pomak od nastave *ex cathedra* prema samoaktivaciji učenika. U tome značajno mogu pomoći tri tipa zadataka pomoću kojih se provode aktivnosti i ostvaruju propisani ishodi. To su problemski, istraživački i kreativni zadaci. Osim toga izrazito se ističe i naglašava

interdisciplinarnost i suradničko planiranje koje bi trebalo omogućiti da učenici povezuju znanja različitih predmeta, ostvaruju očekivanja u međupredmetnim temama i tako postaju cjeloviti ljudi odgovorni svojoj zajednici, svjesni svega što ih okružuje i što je najvažnije pismeni u svakom pogledu.

Osim novih tipova zadataka i promjene u procesu poučavanja velike se promjene očekuju i u području vrednovanja. U dosadašnjoj praksi često smo svjedoci da je vrednovanje bilo cilj procesa učenja i poučavanja, sredstvo održavanja discipline, nagrada ili kazna, a ne ono što bi trebalo biti, povratna informacija, formativni poticaj, objektivna, pošten iskaz o onome što se postiglo. Ono mora pomoći da pronađemo koje su učenikove jake strane i u čemu je dobar, a ne da ga lovimo u neznanju.

U prijedlogu Okvira za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju predlažu se tri pristupa vrednovanju:

Vrednovanje ZA učenje koje naglasak stavlja na sam proces učenja, daje smjernice za poboljšanje procesa učenja i poučavanja i učenicima i učiteljima.

Vrednovanje KAO učenje koje podrazumijeva aktivno uključivanje učenika u proces vrednovanja i razvoj učenikovog samostalnog pristupa učenju.

Vrednovanje NAUČENOGA koje služi kao procjena usvojenosti odgojno obrazovnih ishoda nakon određenog razdoblja učenja i poučavanja.

Prva dva pristupa (vrednovanje za učenje i kao učenje) pripadaju u tzv. formativno vrednovanje koje u pravilu NE rezultira ocjenom nego učeniku i učitelju služi za praćenje napretka, razvijanje strategija i postupaka za poboljšanje učinkovitosti učenja, za razvoj generičkih kompetencija (samopouzdanje, samokritičnost, realna i pozitivna slika o sebi, objektivnost...). Treći pristup (vrednovanje naučenoga) izjednačuje se sa sumativnim vrednovanjem koje u pravilu rezultira ocjenom, pojedinačnom ili zaključnom.

Sve te novine i mnoštvo prijedloga tekstova, aktivnosti, oblika vrednovanja, multimedijalnih priloga i interaktivnih igara potanko se prikazuju u metodičkim priručnicima, koji su također jedna od važnih promjena u našim predmetima, koji do sada nisu imali niti jedan pravi jedinstveni metodički priručnik ili udžbenik. Uskoro će biti dostupan cjeloviti, revidirani i nadopunjeni metodički priručnik za srednje škole, koji će uključivati primjere i savjete za sve tipove gimnazijskih kurikuluma latinskog jezika, a u pripremi su metodički priručnik za latinski jezik za osnovne škole i za grčki jezik, koji će obuhvaćati osnovne škole i klasične gimnazije.